

נאמר של נייר

חד גדיא, אוצר מוזיאון ישראל והאתיקה * הבשורה

ה..לוואנטינית" של זקלין כהנוב * הבשורה ה..כנענית" עלי פי אהרון

אמיר * פרס ישראל" לשולל, חופש הדיעה" * סוכן..נובל" בישראל

אמנות

השיטה והאתיקה

בפרוספקט שראה אור לקראת תערוכת ציורים של הציירת חדיגדיא, שנערכה בגלריה דלסון-ריכטר שבפני העתיקה, נכתבו הדברים הבאים:

"היא נולדה ברוסיה. מתי שהיא, לפני 1917, המציאו תלמידי 'בצלאל' לחברתם, תלמית בצלאל הראשונה (שהיתה מודל גת על הגבעות כתיש) את הכינוי 'חד גדיא'. הכינוי היה לשמה של הציירת. 'בשילהי מלחמת העולם הראשונה ישבה חדיגדיא במצרים. היא ציירה, אך כל ציוריה אבדו. ההוי אייפעם ציורים

במילים שהוא כותב עליה, מדוע אין הוא עורך לה תערוכה במוזיאון ישראל שקי רותיו מכובדים, לפחות למראית עין, מקי רותיה של כל גלריה ישראלית? ואם מר פישר אינו מתכוון לדבריו, מעניינת הסי בה שהביאה אותו לכתוב את הדברים הללו.

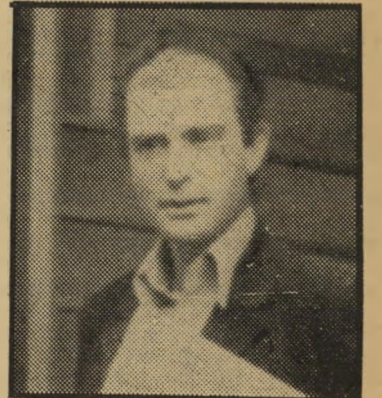
מלחמת תרבויות

זקלין אל-פרנסאויה

אחד הסיפורים המציניים המרגשים ביוז תר שנכתבו אייפעם, הוא סיפורו הקצר של סולימאן פיאד, סימון אל-פרנסאויה, המתאר מהגר מצרי השב לבקר בכפר מולדתו יחד עם רעייתו הצרפתית, כשהוא עשיר. כל בני כפרו לשעבר ובני-מיש פחתו משחרים לפיתחו, בתיקוה שיתרום כספים לשיפור מצבו הכלכלי של הכפר והתשתית החקלאית שלו.

עם הגיע בני הזוג מצרפת לכפר, מתי חילות אמו של המהגר וגיסתו להסית את נשות הכפר, תוך שהן מצינות שסימון, הצרפתיה (סימון אל-פרנסאויה) לא עברה את טכס-המילה המקובל. וכאשר הגברים משוטטים בשדות הכפר, תופסות הגשים את האשה הנוכחיה ומבצעות בה את זממן. כתוצאה מטכס-המילה המאוחר, המבוצע בסכינגילות, מתה סימון אל-פרנסאויה. משך שנים רבות, מדי היתקל כותב שורות אלה ברשימותיה של הגברת זקלין כהנוב בכיתביעת שונים, היה עולה במוחו סיפורו של סולימאן פיאד, כדוגמה להמחשה סיפורית אינטליגנטית מאד של נושא העימות בין התרבות היסיתוכונית לבין התרבות האירופית, והוא היה מת מלא מחשבות עגומות על הלוואנטיניות המתנשאות, החלולה וחסרת-הכסיו שמעלה הגברת כהנוב על הנייר.

בימים אלה ראה אור קובץ, שבו כינר סה זקלין כהנוב את רשימותיה, השי קפותיה וזיכרונותיה ** דומה שקובץ זה מעניק לאות העיברית חנופה והיחננות תרבותיים שבכמותם לא זכתה מזה זמן רב. הגברת כהנוב, סוציולוגית-חובבת הי מינה את מאמריה בנתונים לא-שלמים וגם לא-מדויקים, התפרסמה בארץ בכך שטבעה מטבע-לשון חסרת משמעות או כיוונו של ערכים תרבותיים, והיא 'דור הלוואנטינים'. מטבע-לשון שכזו היא מעין כנענות עיברית של ראשית שנות ה-40, מהולה ברומנטיקה אודות המיז רח-התיכון ובבעיית מיוגם של יהודים שמוצאם מאירופה עם יהודים שמוצאם מ ארצות המיזרח. על תות-תרבותי זה מונח לו, אחרי-כבוד, דובדבן של שירי התרבות הצרפתית והאנגלית בקרב בני הי מעמדי-שילט במצריים, ארץ-מולדתה וערש תרבותה של הגברת כהנוב. קובץ מאמרים, ורשימות זה מתיימר להיות שיר-הלל לדור מיזרח-תיכוני שי שאב את ערכי תרבותו בשיטת המראה

יונה פישר תקשיר לעובד מוזיאון

של, תקופת בצלאל? זאת לא נדע. לפני שנים לא-רבות חזרה, כמעט אלמנית, לצפת. שם ציירה נופי הרים מספורי איר-שמש.

"לחדיגדיא סיפורים מרתקים מן העבר. היא מפליאה לדבר על מונדריאן ומצי טטת את פרסם. ואולם ציורה אינו ניוון מן העבר.

"כיום, בתערוכת-היחיד המופשטת ה ראשונה שלה, והיא כן יותר משמונים שנה, היא מופיעה לעינינו כציור שחוקי הזמן אינם חלום עליו. הוא מופשט מופשט, כאמצעי לעיצוב מערכות של סמלים והארמניות של אור. הוא דקורא טיווי כפי שאמנות המיזרח הינה דקורא טיווית, הוא אכספרסיווי כפי שאמנות הי מערב הינה אכספרסיווית כל אימת שהיא נודשת את הצורה.

"יונה פישר"

אם להתעלם מתושי-ההומור המיוחד שבו התברכו אוצרי אמנות של מוזיאונים, בקביעות רבות-משמעות כמו: היתה מדלגת על הגבעות כתיש... היא מפליאה לדבר על מונדריאן ומצטטת את פרוסט... היא מופיעה לעינינו כציור שחוקי הזמן אינם חלום עליו... מעלה רשימה זו כמה שאלות.

יונה פישר אינו אורח סתמי שגלריה משלמת לו עבור שירותיו. יונה פישר הוא עובד ציבור, אוצר לאמנות ישראלית בי מוזיאון ישראל, המקבל שכר חודשי עבור חות-דעתו המקצועית, הכובל אותו ל- תקשייר.

מקצועיותו של מר פישר, שהיתה רבת חשיבות בשנות ה-60, מעוררת למיקרא דברים אלה את השאלה הבאה: אם אוצרי האמנות מעריך את הציירת במלוא הכנות,

ההפוכה מאירופה, והצליח להעשות על עצמו לבוש אירופאי, מבלי שניתן בכושר כלשהו לחוש על בשרו את פשר התהליכי כיום התרבותיים העוברים על מערב-איי רופה הבתר-קולוניאליסטית, ההליכים שר אין ככוחם להלום את התרבות היסית-תיכונית.

את תמונת הרקע התרבותי שלה מציגה הגברת כהנוב במילים: 'ופשנות לימודינו מתוכחים היינו פחום על ממשלת בלום, ברית-המועצות, מלחמת-האזרחים הספרדית, המהפכה, המטריאליזם וכויות הי נשים, ופפרט על האהבה החופשית. לא יוכלנו להנות אלא בלשונה של אירופה, והאני' העמוק שלנו טמון היה ומוסתר תחת קרום זה של דיאלקטיקה (מילה שאהבנו לגלגל בה) אירופית...'. ולאורך כל קובץ מאמריה היא מגסה לפענח את החווייה הימיתוכונית בעזרת הדיאלקטיקה האירופית שלה. מעשה שי אינו אפשרי.

בדומה להלך-הרוח שהפעיל את מכו נות-הכתיבה של סופרים עבריים רבים, במהלך שנות ה-50, כאשר שלחו עיניהם למרחקים והתעניינו יותר בנעשה בבתי הקפה של הגדה-השמאלית של פאריס, איש לא טרח לבשר לגברת כהנוב את העובדה שעם נפילת פאריס לפני קל גסיו של היטלר, חדלה עיר זו לשמש מר כז של התרבות העולמית, והמרכזים העיר-ממיי של התרבות עברו לארצות-הברית ומאוחר יותר למערב-גרמניה. אלא שאחד ממאפייני הלוואנטיניות הוא התחושה שי פאריס היא עדיין בירת התרבות העולמית.

סימון דה-יבובאר בתרבו

אך מחוך עיון בקובץ של הגברת כהנוב נוצר הרושם העמוק, שהחומר הפטריוטי-אימפריאלי שאתו ספגה מוסגרת לימודי הצרפתית שלה, חילחל עמוק בעורקיה.

זקלין כהנוב

הלוואנטיניות והתפוח המכאני

והותר בהם מצב תרבותי-צרפתי שכל קשר בינו לבין המציאות מיקרי בהחלט. מן הראוי לציין שכמה ממאמריה בקור כך זה ראו קודם-לכן אור בכתבי-העת קשת, כאשר מגמתם היתה לשפוך ציפוי של קצפת 'תרבותית' מלל למישטחים ה-פרימיטיביים של בני-הארץ הזאת בכי לל, והתרבות הישראלית בפרט. והגברת

כהנוב עשתה מלאכה זו, תוך שהיא נור הגת כאיוו סימון דה-יבובאר בתרבוש. אלא שבניגוד לכוהנת התרבות הצרפתית הגדולה, זקלין כהנוב עושה כל שהיא עושה תוך שהיא חושפת, מבלי שים לב, פשיטת-רגל תרבותית, חוסר-עניין תרי בותי והתבטלות חסרת כל הצדקה של תרבותנו מפני התרבות הצרפתית של אחרי מלחמת-העולם. שאינה בעלת ייחוד רב.

קובץ המאמרים הזה הוא מלכודת של אבסורדים. למשל, המחברת מספרת על אחדת בן-בלה, ממנהיגי האפ-אל-אנ (תנו) עת השיחרור האלגירית, שהתגורר בי

קאהיר בבית הוריה והיה להם ככן. היא מבכה את מריגורלו, ואת ניוונה של הי מהפיכה האלגירית. תוך שהיא מציגה אותו כליאון טרוצקי של המחצית השנייה של המאה ה-20. ב-288 עמודי סיפרה היא מבכה את מר גורלם של מדוכאים שונים, מילבד הבן-בלאים שבפתח ביתה בישראל. מרוב הגיגים, אין הגברת כהנוב מצליחה להתייחס לבעייה הפלסטינית בצרפת שבה היא מתייחסת למהפכה האלגירית, ובשורתה האחת והיחידה בנו שא הפלסטיני היא הקביעה, כי מאחר שי בנות ירושלים-מיזרח הרימו ככמה סנטי מטרים את גובה חצאיותיהן, המסקנה ה-מדיעית היא טמיעה שעתידיה לבוא לפלסטינים בחברה הישראלית המבחינה הי תרבותית. לפחות מורתה הצרפתית, מאי ידיעה, סימון דה-יבובאר, כאשר נתקלה בחברה שלה בבעייה דומה לבעייה הפלסטינית. באותה 'בעייה אלגירית', היתה מיוזמות 'מיסמך ה-121', שקרא למרוד בסמכות הצרפתית באלגיר.

פרשת ביקוריה של זקלין כהנוב בי פאריס, יש בכוחה לעורר רחמים תרבו תיים עליה. זו אינה פאריס שבה חיים ומתגוררים בני-תמותה, אלא עיר סיפ-רותית ערטילאית בלתי-יקימת שכלל אינה משכנעת, ואשר בה משוחחת הגברת כהנוב עם התופרת שלה על שירי זק פרוור ופרנסוא ויוו, תוך שהיא מאלצת את עצמה לציין: 'הדימויון בטעמינו הי ספרותיים הקים בניינו מייד גשר של אהדה', אך מייד היא מוסיפה מעט על ערך עצמה, לעומת התופרת הצרפתית: 'אבל ההשתפכות שלי העידה עלי כבהיר רותייתר, שספרים מעניינים אותי יותר מבלבושים'.

אבסורד תיאורי נוסף, המוסיף ספק רב ביחס לאמינות שבכתיבי הגברת, כהנוב והתשתית של קיומה התרבותית, בולט בעיי קר כאשר, כילידת מצריים, היא מסבירה שקראה את סיפורי אלף לילה ולילה